

וברמב"ם (ב,י) מבואר שבעל הדליל אינו חייב יותר מחצי נזק [גם כשבעל התרנגול פטור]. יש מי שכתב שדבריו אמורים רק כשהתרנגול הויק בהילוכו ולא באופן של תקלה (עפ"י אבן האול).

ב. יש מי שכתב בבאור דברי רש"י, שהנחת דליל ברשות הרבים על הקרקע, אין בכך משום תקלה כיון שאינו יכול להזיק כמו שהוא מונח, ורק בקשירה על רגלי התרנגול או כשמניחו כשהוא גבוה ובולט, יכול להזיק מפני שהוא נסרך (עפ"י הנצי"ב).

דף כ

מא. בהמה שאכלה משל אחרים, באופנים דלהלן – מה הדין?

- א. בהמה ברשות הרבים שפשטה צוארה ואכלה מעל גבי חברתה; בקופצת.
- ב. עמיר ברשות היחיד המתגלגל ובא לרשות הרבים, ואכלתו הבהמה; משוי שמקצתו ברה"י ומקצתו ברה"ר.
- ג. אכלה כסות וכלים המונחים ברשות הרבים.
- ד. אכלה שעורים ברשות הרבים; אכלה חטים ודבר רע.

א. אמר אילפא: בהמה ברשות הרבים ופשטה צוארה ואכלה מעל גבי חברתה – חייבת. גבי חברתה כחצר הניזק דמי. [להלן (כא): העמידו מחלוקת תנאים בדבר].
הרי"ף והרמב"ם נקטו לחייב רק בקופצת, וכבסמוך. ובעל המאור חולק. וכן דעת הרשב"א והרי"ז, וכתבו שהוא הדין באוכלת מקופה המופשלת לאחורי האדם.

היתה קופצת ואוכלת מעל גבי צואר בהמה או מעל קופה המופשלת מאחורי אדם וכד' – חייבת אף ברשות הרבים [גם אם לא ננקוט כאילפא שפשיטת צואר נידונת כאכילה ברשות הניזק]. כן פירש רבא דברי ר' אושעיא. [ולהלן (כא): אמרו שמחלוקת תנאים בדבר].

רש"י פירש לפי שאין דרכה בכך ותולדה של קרן היא, ומשלם חצי נזק. וכן דעת התוס' (כא: ד"ה דאילפא) והרי"ז. ואילו הראב"ד הרא"ה והריטב"א ועוד ראשונים חולקים וסוברים שכן דרכה לעשות כדי לאכול – הלכך משלם נזק שלם. וכ"ה בירושלמי ובתוספתא. וכשקופצת יש לה דין 'רשות הניזק', משא"כ אם עמדה כדרכה ברה"ר ופשטה צוארה מעל גבי חברתה ואכלה (נמוקי יוסף).

וכן נקטו הרי"ף והרמב"ם, שפשטה צוארה מע"ג חברתה חייבת רק בקופצת. [והרא"ש פירש דבריהם, שהחילוק הוא אם הניח הלה פירותיו במקום שאפשר אליו להגיע בלא קפיצה – בעל הבהמה פטור. ואם במקום שא"א להגיע אלא בקפיצה, הרי הניח ברשות ולכך בעל הבהמה חייב].

ב. רבי זירא שאל: מתגלגל מהו, כגון שעומד עמיד ברשות היחיד ומתגלגל ובא לרשות הרבים. וניסו להוכיח, ודחו.

א. לפרש"י מדובר שהבהמה גלגלה את העמיר מרשות אחת לרשות אחרת ואכלתו, האם הקובע הוא מקום נטילתה או מקום האכילה. והתוס' נקטו (עפ"י הסוגיא להלן כא:) שבכגון זה אם מקום האכילה היה ברשות הרבים – ודאי פטור (וכ"ד הרי"ד והמאירי לקמן). ופירשו הספק בפירות ברה"י שאילולא שהבהמה אכלתם שם סופם להתגלגל ולנוח ברה"ר, והשאלה שמא דנים אותם כמונחים כבר עתה ברה"ר.

יש מי שכתב שגם לפרש"י כשנוטל הכל ממקום אחד ואוכלו במקום אחר – הולכים אחר מקום האכילה לפטור, ורק כאן נסתפקו מפני שהעמיר כולו מונח ברשות אחת והיא מגלגלת מעט מעט ממנו לרשות אחרת (עפ"י פני יהושע). והראב"ד פירש שהתחילה לאכול ברה"י ונטלה וגמרה אכילתה ברה"ר.

ב. הואיל ולא נפשט הספק, הולכים בו לקולא (רא"ש. וכ"כ הרי"א"ז לפטור).

קנים ארוכים שמקצתם בחוץ ומקצתם בפנים – לפרש"י (בפרוש ה'אבעית אימא') הולכים אחר מקום הבהמה; אם משכתם מבפנים ואכלתם – חייבת. ואם בחוץ – פטורה. [ושונוה מאמתחת מלאה שעורים שמקצתן בחוץ ומקצתן בפנים, שהואיל וכל הגרעין נמצא ברשות אחת, הרי זה תלוי בבעיה הקודמת, האם הולכים אחר מקום הלקיחה או מקום האכילה]. לפרוש התוס', על החלק הנאכל בפנים חייבת ועל החלק הנאכל בחוץ פטורה. והחידוש הוא שאין הולכים אחר רוב הקלח לדונו כולו כפנים או כבחוץ.

ג. אכלה כסות או כלים המונחים ברשות הרבים; – לדברי רב וריש לקיש – פטור, שכל המשנה (כגון זה שהניח כסותו וכליו ברה"ר) ובא אחר ושינה בו – פטור. ושמואל ורבי יוחנן מחייבים. [ואמרו שיתכן שמודה רבי יוחנן לעיקרון שאמר ריש לקיש, כגון בפרה שבעטה בפרה הרבוצה ברשות הרבים שפטורה, ורק כאן מחייב מפני שאנשים עשויים להניח כליהם ברשות הרבים כדי לפוש].

א. הלכה כשמואל ורבי יוחנן (או"ז; רא"ש).

רבא מחייב בפרה הבועטת בפרה הרבוצה – אם כי מודה לכלל זה – כי אומר לו: אמנם יש לך רשות לפסוע עלי, לבעט אין לך רשות (כד:). וכן פסק הרי"ף ועוד. [ומכל מקום באכלה כסות וכלים אינו חייב אלא מפני שהניח ברשות כדי לפוש, אבל בלא"ה פטור, שהכלים עשויים לידרס ברגלי אדם וברגלי בהמה. רא"ש כד:]. ויש חולקים.

ב. אין אומרים 'כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור' באדם המזיק מפני שהוא בר דעת, אלא בבהמה (תוס' וש"ד כז: לב; יש"ש פ"ג ח כ). ויש שנראה מדבריהם שאף באדם אומרים כן (ע' מאירי כז: רבנו יהונתן מלוגיל לב סע"א, ומדבריו כז: יש לשמוע שזה תלוי במחלוקת רב ושאר אמוראים. וערא"ש פ"ג יג).

ד. תנן: בהמה שאכלה שעורים ברשות הרבים, ונהנית – משלם מה שנהנית [ואעפ"י שסתם פירות ברה"ר אדם מתייאש מהם מחמת דריסת הרבים. רמי בר חמא, כפתוס'. ומשמע בגמרא שאין הנחה זו מוסכמת]. וכמה? לדברי רבה משלם דמי עמיר בזול (שאם אכלה שעורים כדי שביעתה, אינו משלם אלא דמים שהיה צריך ליתן בקש ובתבן להאכילה). וכן אמר רשב"י בברייתא.

ולדברי רבא: דמי שעורים בזול (על כל דינר משלם ארבע מעות, כלומר שני שלישי הדמים שבשוק. רש"י עפ"י ב"ב קמז:). וכן שנו בברייתא אחרת: אומדים כמה אדם רוצה להאכיל לבהמתו דבר הראוי לה אע"פ שאינו רגיל. (ככמות שאדם רגיל להאכיל לבהמתו. נמו"י) לפיכך אכלה חטים או דבר הרע לה – פטורה.

א. היה רגיל להאכילה שעורים, אעפ"י אין משלם לו אלא לפי אומד דעתו שהיה נוח לו, כיון שבעל כרחו נהנית (רמ"ה).

ב. אם באכילתה לא חסך לו כלום מלהאכילה, כגון שכבר היתה מלאה מקודם מאכילה – פטור (עפ"י הנצי"ב. וכן משמע בפירוש רבנו יהונתן).

ג. יש מי שפסק כרבה משום שהוא רבו של רבא, ויש מי שפסק כרבא שהוא אחרון (רי"ף). והראב"ד הרא"ה והריטב"א כתבו שהלכה כרבא, שכן דעת רבנן בברייתא. ועוד כתב הרא"ה שזה שהלכה כרב במקום התלמיד, דוקא כשנחלקו ביניהם יחדיו אבל כשתלמיד מאריך ימים אחר רבו וחולק עמו – הלכה כמותו (מובא בנמו"י). ודעת אבי העזרי (מובא באו"ז) לפסק כרבה. ד. ברשות הניזק, אפילו אכלה חטים ודברים המזיקים לה – חייב, שהרי דרכה לאכלם ולהנאתה מתכוונת (רי"א"ז).

דפים כ – כא

מב. מה דין התשלומין לאדם הנהנה מחברו באופנים דלהלן?

א. הדר בחצר חברו שלא מדעתו; השוכר בית מראובן ונמצא של שמעון.
 ב. המקיף את חברו בשדותיו, וגדרן.
 ג. הבית והעלייה של שנים שנפלו, ובנה בעל העלייה את הבית לחברו וישב בתוכו.
 ד. גזבר שנטל בשוגג אבן או קורה משל הקדש והניחה על פי ארובה ודר תחתיה.

א. הדר בחצר חברו שלא מדעתו; אם היתה החצר עומדת להשכרה והאדם עומד לשכור – ודאי חייב לשלם דמי דיורו. לא היתה החצר עומדת להשכיר ולא האדם לשכור (כגון שמצויים לו אנשים להשאל או שיש לו בית אחר. רש"י) – ודאי פטור.

כאשר החצר אינה עומדת להשכרה [באותה שעה, אעפ"י שהיתה עומדת לכך מקודם. רמ"ה. וע' הג"א] אבל האדם היה עומד לשכור – זו שאלה שאל רב חסדא את רמי בר חמא, ואמר לו שחייב לשלם מה שנהנה. ורבי אמי אמר: פטור. וכן אמר רב כהנא אמר רבי יוחנן. [ואילו רבי אבהו אמר בשמו לחייב ודחו זאת. וכן שמואל אמר להוכיח שחייב אבל לבסוף חזר בו (תוס' עפ"י ב"מ צט:)]. וכן מסרו בשם רב ורב הונא (כא.). לדברי רב סחורא, הטעם שאינו משלם שכר לרב, מפני שבעל הבית נהנה מדיורו של זה שמונע בכך היכנסות מזיקין, או (כדברי רב יוסף) מפני שמיישב הבית ומתקנו מקלקולים ההווים בו. ונפקא מינה במקום שאינו מונע מזיקין כגון בית המשמש כבר כמחסן (כא.).

א. מחלוקת זו לא הוכרעה והולכים בה לקולא (רשב"א). ונראה שהכל מודים לטעם הראשון ומחלוקתם על הטעם השני בלבד (תו"ח).

ב. הרמ"ה מפרש שטעמים אלו נצרכים כדי לסלק חסרונו של הבעלים משחירות הכתלים [וכן משאר נזקים הנגרמים מדריסת רגל הדיורין. ערשב"א]. ור"י מלונגיל כתב שהוא נחסר כי אחרים הרואים דיירים בחצר נמנעים מלתבוע לשוכרו [הגם שמדובר בשאינה עומדת לשכירות]. וברא"ש משמע לכאורה שאין הטעמים הללו אלא לרווחא דמלתא, אבל בעצם פטור אף בלאו הכי משום שזה נהנה וזה אינו חסר. וצריך לדחוק לפי"ז שאמרו 'מאי בינייהו' רק לעיקר הסברא ולא לדינא. וע' בהגר"א סג סקט"ז שנקט לעיקר כהרשב"א.

אם נתחסר זה מחמת דיורו של זה, כגון שהיה בית חדש ועל ידי הדיורים כתליו משחירים – משמע בגמרא (כפתהו' ורשב"א) שחייב לדברי הכל. (וכן בשאר הפסד הניכר וידוע לדיינים. רשב"א).

כתבו התוס' הרא"ש הרשב"א והריטב"א שמשלם כל דמי הנאתו, לא רק מה שנחסר. ודעת הרמ"ה אינה כן (ע' בנמו"י. וע' בתו"ח ד"ה את).